

GEACTUALISEERDE EXAMENPROGRAMMA'S

Vaardigheden en vakinhoud gaan hand in hand

In oktober zijn onder meer de conceptexamenprogramma's voor Fries, Nederlands en de negen moderne vreemde talen gepubliceerd. Rode draad van de vernieuwde taalprogramma's is meer aandacht voor vakinhoud en voor integraal taalonderwijs.

BEA ROS

Een curriculum moet je regelmatig actualiseren om bij de tijd te blijven. Voor de vakken in de bovenbouw van het voortgezet onderwijs (vo) is het curriculum beschreven in examenprogramma's, met eindtermen die beschrijven wat leerlingen moeten kennen en kunnen. De huidige examenprogramma's voor Fries, Nederlands en de moderne vreemde talen (mvt) Arabisch, Chinees, Duits, Engels, Frans, Italiaans, Russisch, Spaans en Turks zijn alweer flink gedateerd. Ze doen daarom nauwelijks recht aan onder andere het belang van meertaligheid en digitale geletterdheid. Bovendien kun je bij een herziening ook knelpunten aanpak-

ken. En die zijn er in de talenvakken zeker.

Jocelyn Pleumeekers, curriculumexpert Nederlands, wijst op de sterke verkaveling van inhouden. 'Op dit moment worden taalvaardigheden veelal los beschreven en geoefend, terwijl we uit onderzoek weten dat een integrale aanpak effectiever is. Daarbij is er op dit moment een sterke focus op de makkelijker toetsbare onderdelen als lezen, spelling en grammatica, waardoor onderdelen als schrijven en spreken op de achtergrond raken. Er is een sterke roep vanuit het veld voor een meer evenwichtigere examinering.'

Daniela Fasoglio, curriculumexpert mvt, herkent dit helemaal. Voor de mvt geldt een vergelijkbaar plaatje. 'Bovendien bieden de huidige eindtermen te weinig

houvast. Eén examenprogramma voor havo/vwo en alle talen samen doet geen recht aan verschillen tussen de talen. Verder missen er vakspecifieke inhouden, zoals taalvariatie, meertaligheid en culturele aspecten in taal.'

Meer samenhang

De actualisatie van de examenprogramma's voor Nederlands, Fries en mvt is onderdeel van de actualisatie van het landelijke curriculum voor alle leergebieden en vakken (zie kader op pagina 8). Dit najaar zijn de eerste 61 conceptexamenprogramma's gepubliceerd. Programmanager Gerdineke van Silfhout spreekt van een unieke aanpak: 'Niet eerder hebben we alles zo in samenhang

opgepakt, van de kerndoelen primair onderwijs tot en met de examenprogramma's voortgezet onderwijs, van vmbo-basis tot en met vwo. Dat is ontzettend complex, maar ook heel waardevol. Leraren en experts vanuit alle schoolsoorten en geledingen ontmoeten elkaar en bespreken samen wat basisstof is voor alle leerlingen en waar je moet gaan differentiëren. Zo kun je de doorlopende leerlijnen en overgangen, bijvoorbeeld van vmbo-gl/tl naar havo, beter in de gaten houden.'

Nellianne van Schaik, curriculumexpert Nederlands en Fries beaamt dit. 'Dat we met alle talen gelijk optrokken, was echt een kans. Overal spelen vergelijkbare knelpunten en die kunnen we nu taaloverstijgend aanpakken.' Stefanie Leunissen, curriculumexpert mvt, vult

Foto: Tom van Limpt

Actualisatie van het curriculum po en vo en (v)so

Begin oktober zijn de conceptexamenprogramma's voor Nederlands en Fries voor vmbo, havo en vwo gepubliceerd en op 15 oktober volgden de programma's voor de negen vreemde talen (Engels, Duits, Frans, Spaans, Italiaans, Arabisch, Turks, Chinees en Russisch). De actualisatie van deze programma's is onderdeel van de herziening van de kerndoelen en eindtermen voor alle leergebieden en vakken, in opdracht van het ministerie van OCW en uitgevoerd en gecoördineerd door SLO. Per vak of cluster van vakken ontwikkelde een vakvernieuwingscommissie bestaande uit leraren (vmbo, havo en vwo) vak- en curriculumexperts tussenproducten. Een advieskring, bestaande uit vertegenwoordigers van belangrijke onderwijspartijen zoals vakverenigingen, keek en dacht mee.

De programma's zijn te downloaden via <vlt.nl/actualisatie>. Wil je op de hoogte blijven van de actualisatie van de examenprogramma's, meld je dan aan voor automatische nieuwsupdates op <www.actualisatie-examenprogrammas.nl>.

aan: 'Zo ontstaat meer samenhang tussen de talenvakken en daar hebben leerlingen profijt van. Dat wat ze bijvoorbeeld bij Frans leren, komen ze ook bij Engels en Nederlands tegen en dat versterkt de taalontwikkeling.'

Die samenhang komt tot uiting in drie domeinen bij alle talenvakken. De noemers zijn weliswaar iets anders, maar inhoudelijk komen ze overeen. Bij Nederlands gaat het om de domeinen 'Communicatie', 'Taal' en 'Literatuur', bij mvt om 'Communicatie', 'Taalbewustzijn' en 'Cultuurbewustzijn' en bij Fries om 'Taal leren en gebruiken', 'Taalbewustzijn' en 'Cultuurbewustzijn'.

In het eerste domein staan de taalvaardigheden centraal, bij de andere twee vakinhoud. Bij

'Hoe meer je weet over hoe taal werkt, hoe beter en gericht je zelf taal kunt gebruiken. En deze samenhang is inderdaad ook terug te zien in de eindtermen'

'Taal'/'Taalbewustzijn' draait het om taal als fenomeen: leerlingen verdiepen zich in zaken als taalvariatie, de invloed van taalgebruik op de ontvangers (of in de communicatie) en meertaligheid, en ze staan stil bij hun eigen taalgebruik en -repertoire. In het derde domein leggen de talenclusters iets meer eigen accenten. Nederlands focust vooral op literatuur, bij mvt is er daarnaast ook aandacht voor cultuurgebonden aspecten in gebieden waar de vreemde taal wordt gesproken. En bij Fries ten slotte ligt een groot accent op Friese cultuur en erfgoed en cultuurbeleving in eigen omgeving.

De drie domeinen zijn weliswaar van elkaar onderscheidend beschreven, maar komen in de klas bij voorkeur niet gescheiden aan bod. Want ze grijpen juist in elkaar en versterken elkaar, zeggen de ontwikkelaars. 'De vakinhouden bij taal- en cultuurbewustzijn dragen bij aan taalvaardigheid', aldus Van Schaik. 'Hoe meer je weet over hoe taal werkt, hoe beter en gericht je zelf taal kunt gebruiken. En deze samenhang is inderdaad ook terug te zien in de eindtermen.'

Dankzij nauw overleg in de ontwikkelfase hanteren alle vakken zoveel mogelijk dezelfde begrippen. 'Hebben we het bijvoorbeeld over fictie of over literatuur? En wat verstaan we daar dan onder?' licht Pleumeekers toe. Het is dus literatuur geworden, maar niet met een grote L, maar een breed literatuurbegrip, waaronder bijvoorbeeld ook youngadultboeken en graphic novels kunnen vallen.

Van Silfhout vindt het fantastisch dat alle talen dezelfde domeinen kennen ondanks dat de noemers van de domeinen nog verschillen. 'Dat heeft te maken met verschillende vaktradities waar eigen termen bij horen. We hebben grote stappen gezet naar meer samenhang tussen de talen.' Lachend: 'En je moet altijd een boodschappenlijstje houden voor een volgende herziening.'

Recht doen aan vmbo

De drie domeinen gelden niet alleen voor alle talen, maar ook voor alle schoolsoorten. Dus ook op het vmbo krijgt literatuur straks een plek. 'Bij Nederlands is literatuur op het vmbo nu nog te vrijblijvend, zonder een voorgeschreven aantal boeken', vertelt Pleumeekers. 'We hebben er nu ingezet dat ze minimaal vier boeken moeten lezen. We vinden het belangrijk dat alle leerlingen, dus ook op het vmbo, de rijkdom van literatuur ervaren.'

Wel moesten de commissies keuzes voor differentiatie maken. 'We kregen van onze advieskring te horen: een prachtig programma, maar te overladen en dus niet haalbaar', vertelt Pleumeekers. 'Voor het vmbo was het een extra lastige puzzel: hoe zorg je dat leerlingen wel met de inhouden uit alle domeinen kennismaken zonder dat het te veel wordt? We hebben er nu bijvoorbeeld voor gekozen om literatuur wel een stevige plek te geven, maar zonder literatuurgeschiedenis.'

Ook de mvt-commissie worstelde aanvankelijk met inhouden voor het vmbo. 'In de eerste tussenproducten misten we een goede invulling van de domeinen voor het vmbo', vertelt Andrea Lutz, voorzitter van Levende Talen

In de conceptexamenprogramma's hangt niet aan elke eindterm per se een beheersingsniveau. Een nieuw element zijn namelijk de zogeheten ervaringsdoelen

Engels en lid van de advieskring. 'Onze feedback was dan ook: je kunt niet zeggen "niet van toepassing voor vmbo". Ook op het vmbo denken leerlingen na over taal of zijn er creatief mee bezig. In het kader van kansengelijkheid moet het vmbo ook met alles meedoen.'

Fasoglio en Leunissen beamen dat betekenisvolle differentiatie de commissie veel hoofdbrekens kostte. 'We wilden alle schoolsoorten en leerwegen tot hun recht laten komen. We wilden geen theezakjesmodel, waarbij het havo-programma een vwo-light is en het vmbo-programma een havo-light, maar hoe dan wel? Die vraag heeft ons behoorlijk lang beziggehouden.' Uiteindelijk vond ook deze commissie een uitweg door onderdelen meer te verweven. 'Je kunt literatuur bijvoorbeeld inzetten om de taal te leren en in andere culturen te duiken', vertelt Fasoglio.

Wat hielp, is dat in de conceptexamenprogramma's niet aan elke eindterm per se een beheersingsniveau moet hangen. Een nieuw element zijn namelijk de zogeheten ervaringsdoelen. Hierbij hoeven leerlingen niet een bepaald niveau te behalen, maar moeten ze een inspanning verrichten, zoals experimenteren met (nieuwe) taal. 'We stellen niet als eis dat leerlingen sublieme gedichten maken, wel dat ze gaan spelen met taal en daarop reflecteren', licht Pleumeekers toe. Fasoglio vult aan: 'Resultaten van inspanningen kun je bijvoorbeeld zichtbaar maken in een portfolio of in een praktische opdracht.'

ERK-niveaus

Vooraf bij de mvt is er veel tijd en aandacht besteed aan het formuleren van geschikte beheersingsdoelen per taal en per schoolsoort. De vakvernieuwingscommissie leverde maar liefst 36 conceptexamenprogramma's op. Hierin heeft ze omschreven welk ERK-niveau leerlingen minimaal moeten beheersen per taal per vaardigheid. 'Want bij Engels kun je aan bijvoorbeeld spreekvaardigheid hogere eisen stellen dan bij Arabisch of Russisch', zegt Leunissen.

Die ERK-niveaus voor taalvaardigheden bepalen mede de eindtermen voor de andere twee domeinen. Bijvoorbeeld of leerlingen fictie moeten lezen in de doeltaal of in vertaling. Of hoe diep je kunt gaan met het verkennen van taalvariatie binnen een mvt. Leunissen en Fasoglio waren erg blij dat ze hiervoor telkens rug-gespraak met de achterban konden houden. 'Wij stelden een beheersingsniveau vast en de leden van de advies-kring gingen vervolgens daarmee naar hun achterban', vertelt Leunissen. 'Doordat meer mensen meedachten, kwamen we er samen uit. We hebben zeker niet op een eilandje gezeten.' Ze zijn heel positief dat de ERK-niveaus eindelijk wettelijk worden vastgelegd. 'We hopen dat dit leraren helpt met het formuleren van doelen', zegt Fasoglio.

Ook Lutz, die vanuit Levende Talen de nodige feed-backsessies coördineerde, is blij met het opnemen van de ERK-niveaus in de examenprogramma's. Dat was van-uit de vakverenigingen al een lang levende wens. 'Wel vraagt dit om verdere professionalisering van zittende en komende leraren. Je kunt niet verwachten dat zij precies weten wat een bepaald ERK-niveau inhoudt en wat dit betekent voor je lessen.'

Uitproberen in de klas

Lutz noemt de voorliggende conceptexamenprogram-ma's een enorme verbete-ring. 'Dat vond onze achter-ban ook. We kunnen nu werk maken van modern talenon-derwijs.' Wel mag de curricu-lumherziening nog bekender worden, vindt ze. Ze ziet dan

ook uit naar de fase van beproeven in de praktijk.

Nu de conceptexamenprogramma's er liggen, wor-den eerst onder regie van het College voor Toetsen en Examens conceptsyllabi ontwikkeld voor de vakken met een centraal examen. En vanaf schooljaar 2025-2026 kunnen scholen de nieuwe onderdelen van de program-ma's gaan beproeven. Maar leraren kunnen natuurlijk al eerder dingen uitproberen, zegt Van Silfhout. 'Download de programma's en de toelichtingen en leg je eigen onderwijs- en toetsprogramma er eens naast. Dan kun je kijken waar je al stappen kunt zetten naar de nieuwe inhoud.'

Pleumeekers vult aan: 'Met kleine wijzigingen kun je al iets doen. Kies bij leesvaardigheid bijvoorbeeld eens een tekst over taalvariatie of jongerentaal.' Van Schaik knikt: 'Ook in je PTA kan dat al. Moeten leerlingen een groepsgesprek voeren? Laat ze dat dan over een geza-menlijk gelezen boek doen. Of laat ze een presentatie houden over hun eigen culturele omgeving.' Of, tipt Fasoglio, speel er met je professionalisering alvast op in: 'Kijk wat je straks nodig hebt om met de nieuwe eindtermen aan de slag te gaan.'

Lutz hoopt dat veel leraren mee gaan doen aan het beproeven van de conceptexamenprogramma's. Ze wil hen ook vast geruiststellen: 'Als je de conceptexa-menprogramma's leest, lijkt het op het eerste oog mis-schien heel veel wat je moet gaan doen. Maar de kern is dat je al die eindtermen geïntegreerd kunt aanbieden. Ik hoop dat leraren in de fase van beproeven ervaren dat de programma's goed behapbaar zijn.' Van Silfhout: 'En anders is hun feedback een reden om nog scherpere

keuzes te maken. Want juist in de fase van beproeven onderzoeken we met leraren of de programma's uitvoer-baar zijn.'

'We kunnen nu
werk maken van
modern talenonderwijs'

Vanaf schooljaar 2025-2026 start de fase van beproeven. Vanaf begin 2025 kun je je met jouw school aanmelden via <www.actualisatie-examenprogrammas.nl>. Nu al je interesse aangeven? Stuur dan een mail naar <beproevenexamenpro-gramma@slo.nl> en geef aan voor welke vakken en voor welke school-soorten je geïnteresseerd bent om mee te doen.

Online challenges leiden tot meer lezen

Tieners die deelnemen aan online *reading challenges* gaan daardoor meer lezen, blijkt uit nieuw onderzoek van Jeroen Dera, universitair hoofddocent Nederlandse letter-kunde. Dera interviewde twintig adolescenten (15-20 jaar) die in hun vrije tijd bij-houden welke boeken zij lezen op de websites Goodreads of The StoryGraph. Op die platforms kun je deelnemen aan een zogenaamde *reading challenge*, waarbij je kunt instellen hoeveel boeken je wilt lezen in het lopende jaar.

Vele miljoenen lezers doen aan zulke *challenges* mee, maar nooit eerder werd er wetenschappelijk onderzoek naar het fenomeen gedaan. Dera, die gespecialiseerd is in literatuuronderwijs en de leescultuur van jongeren, raakte erdoor gefascineerd omdat een groeiend aantal tieners aan het verschijnsel deelneemt. De jongeren die hij voor zijn onderzoek interviewde, gaven massaal aan dat ze dankzij de *challenge* meer lasen dan ze normaal gesproken deden. 'Dat betekent dat *reading challenges* voor leesbevorderingsinstanties, maar ook voor het onderwijs, serieuze kansen bieden', legt Dera uit. 'De deelnemende tieners gaven bijvoorbeeld aan dat ze op onbewaakte momenten vaker naar een boek grepen en dat ze sterker gemotiveerd waren om door te lezen. Opvallend was ook dat een groot deel van de geïnterview-den uitgesproken sociale herinneringen aan de *challenge* heeft, van gespreksstof op een feestje tot het maken van nieuwe vrienden.'

In tijden van ontleding zijn Dera's resultaten ongetwijfeld een lichtpunt. Toch legt het onderzoek ook enkele valkuilen van de *challenges* bloot. Dera: 'Je ziet dat adolescenten die al graag lezen, dat dankzij de *challenge* nog vaker gaan doen. Maar in de interviews komt ook regelmatig terug dat jongeren hun leesgewoonten aanpassen om hun target te kunnen halen. Sommige deelnemers gaan bijvoorbeeld bewust dunnere of gemakkelijkere boeken lezen, zodat ze weer een titel kunnen afvinken. Of ze lezen haastiger uit angst om de *challenge* niet te halen. In tijden van afnemende leesvaardigheid is dat wel een schaduwzijde van dit fenomeen.'

Het artikel verscheen in het tijdschrift *Literacy* en is te lezen via <vlt.nl/challen-ges>. Radboud Universiteit

Begeleid Diep Lezen

Bij Begeleid Diep Lezen, een gespreksme-thode voor 4 en 5 vwo, stellen docenten hun leerlingen vragen over opvallend taal-gebruik in literaire verhalen. De methode vergroot zowel de literaire als de zakelijke leesvaardigheid van leerlingen, blijkt uit promotieonderzoek van Mira Beukering (Vrije Universiteit).

Bij Begeleid Diep Lezen heeft de docent Nederlands een centrale rol. De docent leest samen met leerlingen een literair verhaal, en maakt leerlingen tijdens het (voor)lezen bewust van opvallend taalge-bruik en opvallende verhaalelementen in de tekst. Dit doet de docent door prik-kelende vragen te stellen die inferenties, associaties en interpretaties stimuleren. Stap voor stap wordt de leerlingen aange-leerd om ook zelfstandig het opvallende taalgebruik te registreren en hier vragen bij te formuleren. Zo wennen zij aan een literaire leeshouding.

Mira Beukering onderzocht de effecti-viteit van de methode Begeleid Diep Lezen middels twee experimenten. In het eerste experiment toetste zij de methode tijdens een individuele leessessie met twintig leerlingen uit klas 4 en 5 vwo. Tijdens het tweede experiment namen 103 vwo-leerlingen deel aan een vijfdelige lessen-serie volgens de methodiek van Begeleid Diep Lezen. Bij beide experimenten werd Begeleid Diep Lezen vergeleken met een methode waarbij de leerlingen zelfstan-dig vragen formuleerden over de tekst. Leerlingen gingen sterker vooruit in tekst-begrip – zowel in literair tekstbegrip als zakelijk tekstbegrip – wanneer zij bege-leiding kregen bij het lezen. Er werd geen verschil gevonden in verhaalwaardering.

De gespreksmethode en bijbehorende vijfdelige lessenserie is te vinden op <vlt.nl/dieplezen>. Stichting Lezen